

Радован Вујадиновић

Т р а г

Зељов залаја. Божо истрча напоље.

Нигде никога.

Пас се трже, урла, земљу гризе.

— Неко има, опазио је... Никад он не лаје на-
празно.

Божо приђе псу, помилова га по леђима, али
се пас не смири.

Герилци су на скоку, узнемирили се.

— Шта је? — упита Миле тихо, скоро нечујно.

— Није добро... Склоните се!... Ево, ноћас није
падао снијег. Ваш траг није запао...

Јутро се тек дијелило од ноћи. Била је превед-
рица, од љутине и мраза све пуцаше. Стрехе се оки-
тиле леденицама. Сњежне искре се светлуцају на пра-
скорорју.

Пас се не смирује, снијег баца око себе. Устремιο
се према једној ћумици чечара, отима се.

— Људи, неко има. И то у близини куће... Сум-
њива ми је она гомила смрча. Јесте ли ви синоћ 'нуда
наишли? Бојим се да вас ко не прати.

— Богами, таман 'нуда — рече Маринко.

Чекати се није могло.

Миле се збунио, никако да развеже ципеле, које
синоћ, онако смрзле, није ни рашњиравао, већ само
скинуо с ногу. Сада се откравиле, па се везице прите-
гле, не може да их распетља.

— Ено их! — викну Мирко који је све будно пра-
тио са малог прозорчета, прорезаног прије неколико
дана да не би били у потпуном мраку, јер су живјели у
доњем боју штале од када су им четници кућу запа-
лили. Изнад њих су биле овце.

— Ух грдила! — одхукну домаћин.

— ? ...

— Људи, не ако бога!... — задржа партизане који
се прихватише пушака.

— Шта ћемо? ... Да пуцамо или да бјежимо? ...
— побунише се.

— Не!... Видите колико их има... Идите међу овце... Овдје има проскок — показа им прорез кроз који се излази из доњег боја штале у горњи. — Ако можете, кад узмете шталу на се, бјежите на горња врата...

Герилци искочише међу овце. Миле у чарапама. Група војника се одвоји од ђумице смрча.

— Несрећа! Не могу побјећи... Ако покушају, готови су!... Готови смо...

Метеж у штале. Овце се плаше. Милица ужурбаном распрема постељину у којој су партизани спавали. Мала Даница се уплашила, припија се уз мајку држећи јој се за сукњу. Она се љути, смета јој па је одбија од себе. Домаћица би хтјела да отклони сваку сумњу.

Божо избежумљено погледа у снаху, па у дјечака и дјевојчицу. Стеже зубе. Схватили су га: треба ћутати, нико ни ријечи...

Четници се приближавају. Иду трагом, све стопу у стопу куда су синоћ дошли партизани.

Чича баци један брз поглед према проскоку, пре-контролиса да ли је добро затворен. Ништа се не примјећује. Глумећи хладнокрвност, изађе пред врата, да сретне придошле.

Они отресају ноге на утабаном простору испред штале. Оружје држе на готовс. Озебли, цвокоћу. Тресу ципеле и одлажу ногама.

Четворица одоше иза штале, двојица с једне, двојица с друге стране. Разгледају околу.

Претходног дана падао је снијег, све трагове покрио. Све чисто, поравнато. Једино пртина до котара гдје су овце вечерале и траг низ долину, до воде — нешто се познају. Најсвјежији је траг партизана, јер је снијег синоћ нагло престао.

— Дакле, овђе су... Даље нијесу одмакли — рече један од оне четворице, окрећу се онима који остадоше доље пред зградом.

— Код тебе су, значи? — обрати се чичи онај што је стигао први, очигледно главни међу њима.

— А ко, браћо? — старац се правио невјешт.

— То ти знаш — просикта четник, пробадајући га погледом.

— Кожу ћемо ти згулити... партизани кријеш — изрогачи други.

Какви партизани, за име бога?

— Fino се види... Траг је дошао догде, само из једног правца...

— То сам ја са овим дјечком доносио четину — показа на Мирка који стајаше на вратима.

Око торине су биле позабадане, али прилично обршћене гране четине.

— Позови их да се предају, немој да се измотаваш, стара лисице!

— Ако вам је нешто сумњиво, све вам је на располагању, па тражите! — рече Божо отресито и уједљиво, човјек би рекао: ништа не прикрива.

Двојица отворише ножеве на пушкама и уђоше у приземну просторију, а тројица остадоше пред тим вратима. На горња врата штале ударише друга двојица, такође са отвореним бајонетима. Иза њих стајаху друга двојица.

Штала је била опкољена. Из ње не би ни птица жива побјегла.

Партизани су лежали међу овцама и притезали пушке.

„Готово је. . .“ — Мирку срце јаче залупа. Чича хукну, нечујно, пригушено. Мало се збуни, као да хтједе поћи за онима који одоше тамо гдје су биле овце, али устукну. Ипак — то нико не примијети. Ушао је са овима који уђоше у приземље. Чуо је како се овце поплашише и прибише у доњи крај штале, у тренутку кад четници ударише ногама у врата. Он, као да се присјети, рече:

— Мирко, отвори-де им, не умију да извуку кључаоницу. . .

— Горе су ти овце?

— Јесу.

— Деде, сад да кољеш једну.

— 'Оћу, ћецо, вала. . . То би' ја и сам учинио. . . Видим да сте се помрзли. . . Ноћас је био велики мраз. . . Ложи, женска главо — обрати се снахи — да се ови људи огрију.

Четници претражују сваки кутак, забадају ножеве у сложену постељину, у жито у ковчегу, па између трулих подница. . .

— Чије су ово цокуле? — примјети један војничке ципеле за вратима.

— Моје. . . Ето. . . кад синоћ доносио четину смрзле ми, па се нијесам још ни обуо. . .

Заиста чича бијаше натукао на ноге неке старе каљаче. Одмах чучну и поче обувати Милове војничке ципеле. Мирко је неспретно чаракао око кључаонице. Руке су му се тресле.

— Брже отварај, шта си се сплео! — продера се један. Други као да хтједе поново гађати 'ногом у врата, јер бијаше изгубио стрпљење, али баш у том тренутку дјечак отвори.

Расплашена стока бијаше се сабила у један крај штале. Четници стадоше на праг са упереним аутоматима, разгледаше мало по штале, преконтролисаше пајанте: ништа сумњиво.

Мирко је замирао од страха. Између овчјег руна примјетио је једну цијев, али само као прстен, уперену према вратима. Дрхтао је. . .

У том тренутку, чујући бат овчјих корака изнад себе, рече онај главни који се већ гријао поред пећи:

— Ухватите једну и дајте је чичи нека коље за ручак...

— Ја ћу, ја ћу дјецо моја... Не могу они, озебли су... Нека иду да се грију... Имам једну младу јаловицу... Неће они знати изабрати...

Брадоња га погледа, премјери, па нареди:

— Добро, 'ајте ви да се гријете, ако нема ништа сумњиво... Чича ће...

Четници то једва дочекаше. Руке им бијаху премрзле.

Врата на штали се затворише.

— Значи, нема код тебе, чича, партизана?

— Шта ће ми...

— А куд рече да си синоћ ишао?

— У четину, дијете...

— Али траг је само из једног правца, неко је овдје дошао.

— Па јес'... Ја сам са тим малим отиш'о синоћ 'вуда наниже, право на воду... Онда смо свратили те одсјекли мало четине — показа Божо пртину која се губила доље низ долину, али и по њој бијаше снијег потрусио.

Изађоше напоље. Опет им сумњиво: да нијесу отишли наниже, том пртином. Траг који их је довео бијаху газили, па је сада било тешко оцијенити: да ли је он свежији или стопе по утабаној пртини према води која је раније била тврда као даска.

Зликовци загледају час пртину, час цокуле на старчевим ногама. Никако да отклоне сумњу. Ипак уђоше унутра и сједоше око ватре.

Само један остаде пред вратима, ваљда као стражар. Трупкао је по снијегу, одлагао ногама, дрхтао од студени. Изгледа да то примијети брадоња, па рече:

— Уђи и ти те се огриј! Нема ништа сумњиво. Чича је то заиста ишао... Слагали су нас, мајку им... Ципеле су исте.

Четници су очима гутали ватру. Набијали се око пећи. Обузима их драт, цвокоћу. Ноге никако да загреју. Како су им се ципеле кравиле, ноге су им све више зебле.

Брадоња сједе, сазу ципеле и стави ноге на пећ да их загрије. Мало касније, почеше се изувати и остали. Сушили су обућу и гријали се.

Милица донесе ракију и испече кафу.

Домаћин закла најбољу овцу.

Мирко је стајао поред прозора и исподока посматрао четнике.

Партизани су лежали* међу овцама. Они горе, а четници доље — само их патос дијели.

Божо је припремао богат ручак, а у себи говорио: „Дабогда им ово био последњи залогај!... Уф, јадан ти сан!... Доћи ће до крвопролића, то се неће избјећи... Бобиће их... Поклаће нас...“ Знао је: овце мо-

рају пуштити чим буде вријеме, јер би се осјетили...
А онда?

По челу су му искакале грашке зноја. Никад му није било теже! Никад! Ни оног јутра када му је све сагорело, када је са фамилијом остао на голој долини...

„Да 'оће само животи остати...“ дубоко је уздахнуо. Сјекао је месо и трпао у бакрач. „Овако им се главе рубиле... И ономе што их је упутио... Што су најали на своју браћу, бог их убио, као што их је...“

Излаз из ситуације никако није могао да сагледа. Четници га стално држе на оку.

Ниским ријечи да проговори, да се посаветује. Ни унука не смије да погледа, боји се да га дијете шта не упита, избјегавао је да им се погледи не сусретну. На први поглед понашао се као да је све у најбољем реду.

Кад је донио котао свјежег меса и ставио да се кува, брадоња затражи бубреге и црну цигерицу да испржи на жару.

— 'Одма', одма' — трчкарао је старац као младић.

Месо је цврчало на ватри. Халапљиво су га рашчупавали и јели скоро живо. Само је пуцало...

Овце су се покретале по штали. Патос се лагано увијао.

Мало тако, па се поново смирише. Мирко се узвзпољио, никако да се смири на једном мјесту. Изађе напоље. Гледа уз брдо. Види: свјеж људски траг. Јесте: траг! Срце му заигра од радости. Прође више штале: два трага у снијегу, добро се распознају. Један у ципелама, други у чарапама — замакли преко брда. „Побјегли... Браво... Али... чим изађу, видјеће, сјетиће се... Шта ће тада бити?... Поклаће нас... И њих ће пронаћи... Стићи ће их... Сад нешто хитно треба предузети... Њихов траг треба загазити...“ — размисљао је петнаестогодишњи дјечак. Поново је ушао унутра.

Четници окружили око шпорета и бакрача. Ваде комад по комад, пеку, неки на плочи, други на жару. Једу као вуци, више живо него печено.

— Ја ћу, ђедо, пуштити овце. Отјерати их горе у клеке, у четину. Могу помало и копати, по брду је омело снијег.

— Дела... — промуца старац. Један снажан грч сави му се преко лица и ишчезну под крагном кошуље.

Пустићу овце... Тјераћу их њиховим трагом — ријешо је Мирко. Оне ће га загазити, забрљати.

Узео је шаку сијена и отворио шталу. Овце изјавише. Блечале су и трчале за њим, партизанским трагсм. Мамио их је за собом, а под капутом грчио дједове опанке.